

A Pécsi Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetsége Orvosi Szakosztályának tevékenysége

Activities of the Medical Department of the Scientific Association of the Erzsébet University of Pécs

dr. Dezső Krisztina könyvtáros-muzeológus

Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történeti Gyűjtemények Osztálya

dezsokrisztina@hotmail.com

Initially submitted Febr27., 2022; accepted for publication March 22, 2022

Abstract

The Scientific Association was founded at the Erzsébet University of Pécs in 1925, the same year as the Department of Medicine was established. The lectures of the department were public for health professionals: practitioners, medical staff, medical students. The topics were also highly professional, not dedicated to the general public. Practical case discussions, patient presentations and professional presentations were on the agenda of these meetings. At the annual general meeting celebrations famous professors were decorated with Tóth Lajos commemorative medal and they were also invited to give a longer lecture. Every year, young researchers could win a prize named after Pál Heim by presenting their new findings. The department played an important role in the medical scientific life of the whole of Southern Transdanubia until the mid-1940s.

kulcsszavak

Erzsébet Tudományegyetem, Pécs, orvostudomány története, tudományos előadások, szakmai szervezetek

keywords

Erzsébet University, Pécs, history of medicine, scientific lectures, professional organizations

Az Erzsébet Tudományegyetem közművelődési tevékenysége

A m. kir. Erzsébet Tudományegyetem Pozsonyban nyitotta meg kapuit. Az elsőként felállított jogi kar 1914 októberében kezdte meg első félévét. A bölcsészkaron csak az 1917/18-as tanévben, míg az orvostudományi karon 1918 szeptemberében kezdődött meg az oktató munka. Az első időszakban az oktatás feltételeinek (tanszemélyzet, elhelyezés) megoldására kellett koncentrálni, majd a világháború következtében még nehezebbé vált az egyetem működése. Ezért ezekben az években a közművelődési tevékenységre még nem volt elég kapacitás. Azonban a háborús jótékonyági előadások tartásában, matinék szervezésében az egyetem is kivette részét, ha mással nem is, helyiségek átengedésével segítette a jótékonyági szervezetek munkáját.

Az átmeneti budapesti évek után 1923-tól működött Pécsen az egyetem. Ekkor nyílt lehetőség arra, hogy az egyetem már kifelé, a város és a régió tudásra fogékony közönsége felé is nyisson. Ezen folyamat első állomása az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetségének megalapítása volt. De a tudományos szövetség mellett az egyetem több intézménye is működtetett tudományos előadássorozatokat: a Maurinum blokkelőadásai, a Keszthelyi Nyári Egyetem, a magántanárok *Ad Astra előadássorozata*, az egyetem Kisebbségi Intézetének kultúrnapjai, előadássorozatai, valamint a külföldről érkezett nyelvi lektorok nyelvtanfolyamai, országismereti tájékoztatói tartoznak ebbe a körbe. Természetesen nemcsak az

egyetem, hanem a város és a szomszédos vármegyék által szervezett szabadegyetemeken (Pécs, Kaposvár, Baja, Mohács), felvilágosító előadásokon, különböző szervezetek által indított tanfolyamokon (Iparos Líceum, Anyák Iskolája, Szociáldemokrata Párt munkáselőadásai stb.) is szép számmal találhatunk egyetemi professzorokat előadóként szerepelni.

Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetségének megalapítása¹

1925 februárjában Scipiades Elemér professzor javaslatára jött létre az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetsége. Scipiades professzor a szövetség megalakításának szükségességét azzal indokolta, hogy „*a nemzeti fejlődést legerősebben ott tudták biztosítani, ahol a felső oktatásra helyezték a súlyt, ahol intelligens vezetőikkel, intelligens néprétegeket tudtak nevelni s a kiegyensúlyozatlan kritika káros befolyásának elejét tudták venni. Azonban az egyetemeknek kulturális feladata nemcsak a tantermekre szorítkozik, hanem a társadalmi életre is. Intelligenciát kell nevelni. Ezért szükséges, hogy a tudományok terjesztésére bizottságok alakuljanak, hogy megalakítsák egy szövetség, amely a legszélesebb néprétegeket is bekapcsolná működési körébe.*”²

I. kép Scipiades Elemér (Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény)

Ezen elképzelés szerint tervezte az egyetem megalapítani az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetségét, mely alosztálya lett az egyetem barátai egyesületének. A szövetség célja népszerű előadások tartása, úgynevezett „kis akadémiák” létesítése, folyóirat indítása, tudományos munkák kiadása volt. A szövetség keretében szakosztályokat alakítottak: orvosi; természettudományi; jogi és társadalomtudományi; nyelv-, bölcsészeti és történeti szakosztályt, majd külön javaslatra elfogadják a közegészségügyi és

¹ A szakosztályok történetéről általában: DEZSŐ 2015.

² Megalakul Péccsett a nagy közönség bevonásával az egyetemi tudományos szövetség. *Dunántúl*, 1924. december 11. 3.

pedagógiai szakosztály létesítését is. A szövetség tagja lehetett mindenki, aki egyetértett a szervezet céljaival, a szakosztályok tagjai pedig szakemberek és meghívottak lehettek. A tagok mérsékelt tagdíjat fizettek, amely őket az előadások látogatására jogosította.³

Az ünnepélyes alakuló ülést 1925. február 8-án tartották. Az eseményen országos főméltóságok, egyetemi oktatók, művészek, a magyar egyetemek és egyházak képviselői, valamint a város és vármegye előljárói is részt vettek. Az ünnepséget megtisztelte jelenlétével Kállay Tibor volt pénzügyminiszter, Tóth Lajos államtitkár, Vermes Béla képviselő, Korb Flóris műegyetemi tanár, Lukinich József, Stráner Vilmos, Kisfaludi Stróbl Zsigmond, Jeszenszky Sándor, Zichy Gyula pécsi megyéspüspök, Félix Antal táblaelnök, Nendtvich Andor polgármester, Fischer Béla vármegyei alispán. Az ünnepség előtt a vendégek Pekár Mihály vezetésével megtekintették az egyetemi épületeket, majd az egyetem aulájában tartott alakuló ülésen ünnepélyesen is kinyilvánították az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetségének megalakulását.⁴ Elsőként a város polgármestere, Nendtvich Andor köszöntötte az egyesületet: „Pécs városa falai között otthonra talált egyetem kulturális munkájától várja szellemi élete felfrissítését és idővel szociális és egész közgazdasági életének megtermékenyítését, hogy újra az egész Dunántúl központja legyen mint Nagy Lajos alatt. Nagyszerű gondolat az egész Dunántúlt ebbe a tudományos szövetségben egyesíteni, hogy az egyetem ne csak a katedráról szóljon az ifjúsághoz, hanem megtalálja az utat a társadalom minden rétegéhez, népszerűsítse a tudományt, tegye mindenki számára könnyen hozzáférhetővé.”⁵ A kultuskormányzat nevében Tóth Lajos államtitkár tolmácsolta Klebelsberg Kunó miniszter üdvözlő szavait: „Magyarország csak úgy maradhat fenn, ha sikerül kulturális fölényét fenntartani. Ehhez azonban mindenkinek dolgoznia és produkálnia kell. Helyesen értelmezte a pécsi egyetem azt a teendőt, amikor kiszállt az Alma Mater falai közül, hogy ébresztgesse az egyes városokban a kultúra szeretetét.”⁶ Fischer Béla alispán a közegészségügy fontosságára hívta fel a figyelmet köszöntő beszédében: „A népen segítsenek Önök, közöttük fejtse ki a szövetség tudását, minden tehetségét. A szövetségnek elsősorban természettudományi és közegészségügyi szakosztályát kérem a munkára!”⁷

Az alakuló ülés után két nyilvános előadást hallgathattak meg a jelenlévő vendégek. Az első előadás Ángyán Józseftől *A szénsavas fürdők hatásáról*, a második Schmiedt Ferencről *A Balaton fürdőinek ismertetése* címet viselte.

A *Dunántúl* folyóirat 1925. február 10-ei számának első oldalán szólt az esemény jelentőségéről, mely mutatja, hogy nemcsak az egyetem, hanem a város és Baranya vármegye számára is fontos esemény volt a szervezet megalakulása: „Barátai vannak az egyetemnek, s ezek a barátok minden nappal többen lesznek. Még egy-két esztendő s nem csak Pécs város és Baranya-vármegye közönsége fog büszkélkedni ezzel az intézménnyel, hanem az egész Dunántúl is. Az a csendes munka, amely az egyetem épületeinek falai között megindult nem csupán a tudomány, az emberi haladás örökösait neveli, hanem elméleti tudását, kutatásainak eredményét kiviszi az életbe, a társadalomba, a falvakba. A mi egyetemünk nem csupán a tudománynak él, nem kizárólag az elmélet kincseit skatulyázza el, hanem gyakorlati alkalmazással az emberiség javát, a nemzet egészséges fejlődését is szolgálja. A pécsi egyetemnek ma már európai hírű tudósai nem elégszenek meg a katedráról való tanítással, hanem saját kényelmük feláldozásával kiszállnak elhagyott, csendes falvakba is, hogy az emberek mindennapi életébe bepillantást nyerve keressék, kutassák az ember testi és lelki fejlődését szolgáló eszközöket és módokat.”⁸

³ Megalakul Pécsen a nagy közönség bevonásával az egyetemi tudományos szövetség. *Dunántúl*, 1924. december 11. 3.

⁴ Az Erzsébet egyetemi tudományos szövetség megalakulásának programja. *Dunántúl*, 1925. február 6. 2.; Az Erzsébet Egyetemi Tudományos Szövetség megalakulása. *Dunántúl*, 1925. február 7. 6.

⁵ Fáklya gyújtás az egyetemen. Az Erzsébet Egyetemi Tudományos Szövetség megalakulása. *Dunántúl*, 1925. február 10. 3.

⁶ Fáklya gyújtás az egyetemen. Az Erzsébet Egyetemi Tudományos Szövetség megalakulása. *Dunántúl*, 1925. február 10. 2.

⁷ Fáklya gyújtás az egyetemen. Az Erzsébet Egyetemi Tudományos Szövetség megalakulása. *Dunántúl*, 1925. február 10. 3.

⁸ Barátai vannak az egyetemnek... *Dunántúl*, 1925. február 10. 1.

Az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetségének szakosztályai⁹

A tudományos szövetség Jog és Társadalomtudományi Szakosztályának alakuló ülését már 1925. február 2-án, a tudományos szövetség ünnepélyes megalakulása előtt megtartották. Vinkler János professzor nyitotta meg az első ülést az előkészítő bizottság nevében: „*A tiszta élet gazdasági, szellemi kulturát igényel és egy harmadik kulturát a szív kulturáját. Az egyetemnek az iránya az erkölcsi kultúra megteremtése, de nem az egyesnek, hanem általában az embernek akarja ezt az életet. Ilyen célt szolgáló intézménynek nem lehetnek ellenségei, csak barátai.*”¹⁰ Félix Antal megválasztott elnök szerint az osztály feladata a szaktudomány minél intenzívebb művelése, a jog és társadalomtudomány megismertetése és megkedveltetése a társadalom minden rétegével.

A Jog- és Társadalomtudományi Szakosztály első ülését 1925 márciusában tartotta, az első előadó Kérészy Zoltán volt, aki az országgyűlés kialakulásáról beszélt.¹¹ A Jogi és Társadalomtudományi Szakosztály nevéből adódóan változatos jogi témájú, valamint a főként politikai, akár a napi politikára reflektáló előadásokat tartott. Különösen háborús események idején nőtt meg egyes országok iránt az érdeklődés, például az abesszin vagy finn háború idején több politikai, történeti, kultúrtörténeti előadást tartottak az adott országhoz kapcsolódóan.

1925 februárjának végén a Természettudományi és Közegészségügyi Szakosztály is megalakult. A szövetség céljaként egyrészt a természettudományok szakszerű ápolását és előrevitelét fogalmazták meg, másrészt a tudományok vívmányainak közlését, közvetítését a társadalom különböző rétegei felé. Rhorer Lászlót választották a szövetség elnökévé, aki az első tudományos előadás megtartását is magára vállalta, *Az elektromosság termelése közvetlenül szénből* címmel.¹² A természettudományi szakosztály keretein belül valósult meg az a terv, hogy a közegészségügy is szerepeljen a tudományos szövetség programjában.

A természettudományi szakosztály előadásai a kifejezetten természettudományos témák (fizika, kémia, földrajz stb.) mellett közegészségügyi, felvilágosító előadások is szerepeltek. Nemcsak természettudományi, hanem művészettörténeti, zenetörténeti témák is helyet kaptak a programban. Különösen akkor váltak fontossá ezek a bölcsészeti jellegű programok, amikor 1940-ben a bölcsészettudományi kart áthelyezik Kolozsvárra, így Pécssett megszűnik a bölcsészkar, ezzel a bölcsész tudományos szakosztály működése is. A természettudományi szakosztály igyekezett bölcsészeti előadásokat is felvenni programjába ezután.

⁹ A szakosztályok történetéről lásd: DEZSŐ 2015.

¹⁰ Megalakult az egyetem barátainak jog és társadalomtudományi szakosztálya. *Dunántúl*, 1925. február 4. 2.

¹¹ Kérészy Zoltán dr. egyetemi tanár előadása az országgyűlés két házáról. *Dunántúl*, 1925. március 27. 4.

¹² Az Erzsébet egyetemi természettudományi és egészségügyi társulat első népszerű előadása. *Dunántúl*, 1925. február 20. 2.

2. kép Az Erzsébet Tudományegyetem Természettudományi Szakosztályának meghívója 1929. január 26-i előadására (Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény)

Bölcsészet, Nyelv- és Történelemtudományi Szakosztály 1925. március 26-án tartotta első, alakuló összejövetelét. Az ülést Nagy József prorektor nyitotta meg, aki beszédében kifejtette, hogy „*a tudomány nem zárkozhatik el a világtól, mert ahogy a fény is eljut a legkisebb zugba is, hogy a maga világosságával ragyogjon ott, úgy a tudománynak is ki kell menni a zárt falak közül, hogy a maga fényét ott szórja szét... A tudományos szövetség célja, hogy a tudományos érdeklődésű embereket önmagába egyesítse, társadalmi, hivatali keretektől menten.*”¹³

Az első néhány évben igen rendszertelenül tartott a szakosztály előadásokat. A bölcsész előadások azonban igen népszerűek voltak, nagy tömeget vonzottak. Ezért a szakosztály az 1930-as évek elejétől igyekezett rendszeresebbé tenni rendezvényeit, az előadások változatos témájúak voltak, pécsi, hazai és külföldi előadók szerepeltek a meghívottak között. A bölcsész szakosztály hozta el az első külföldi előadót is Aldo Dami svájci publicista és irodalomtörténész személyében, aki 1930. október 25-én *L'essence de la création littéraire a propos du centenaire du romantisme* címmel tartott előadást. A bölcsészettudományi kar elköltözése után a szakosztály is befejezte munkáját, feladatainak egy részét, a bölcsész előadások tartását a természettudományi szakosztály vállalta fel.

Az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetsége Orvosi Szakosztálya

1925 februárjában az orvosi tudományos szövetség is megtartotta alakuló ülését. Scipiades Elemér orvosprofesszor *Az egyetem fogalma és fejlődése* címmel tartott előadást, melynek szövege több részletben a *Dunántúl* hasábjain is megjelent. Előadásának keretében természetesen kitért arra is, hogy az alakuló tudományos szövetség milyen feladatokat tűzött ki maga elé: „*Mi ugyanis nem akarjuk, hogy ez az egyetem itt egy önmagában zárt egység legyen, amelyre egészen közömbös, hogy itt vagy máshol áll-e. Ellenkezőleg, azt akarjuk, hogy ezen intézménynek mindegyik ága életető erekké vezesse be a tudomány áldásait ezen*

¹³ Az egyetemi szövetség bölcsészet, nyelv és történelem tudományi szakosztálya is megalakult. *Dunántúl*, 1925. március 27. 2.

ország résznek még legtávolabb eső zugába is. Az akarjuk, hogy ez a nép részesévé legyen a nagy magyar szülés Semmelweis Ignác hátrahagyott szellemi kincseinek, s ne legyen az anyaság itt sokszor a halál kapujához vezető életveszedelem, hanem az egészséget is megóvó társadalmi megdicsőülés. Ne legyen itt a gyermekáldás eldobásra érő szuvas gyümölcs, hanem, hogy az a magyarság megerősödését szolgálja. Ne legyen gögicselő gyermek a halálnak kijelölt katonája, hanem a családnak öröme és jövő reményteljes támasza. Ne legyen a kórház a halálnak rettegett előszobája, hanem, hogy ott minden jajszó alkalmas orvosát és gyógyszerét találja. Irtani akarjuk ezen intézménnyel a tuberkulózist, s a többi fertőző betegségeket, megtanítva e népet és vezetőit arra, milyen irtózatossá veszedelem a szenny, a nyitott cloaca, a víztelenség, a fényhiány, hogy a nép ezt megértve maga vigye az áldozatokat vezetői kezébe, s őket e hiányok pótlására kényszerítse. Azt is akarjuk, hogy legyen e népnek foruma, melyhez ne csak betegségben, de egészségében is fordulhat. Ahol megtanulhatja az államban való jogi helyzetét; leszűrheti történelmének azon tanulságait, hogy részére csak ez a hely az, «mely ápol s eltakar»; okulást kaphat a modern gyermeknevelés direktíváiról, s a helyes pályaválasztás mikéntjéről; megismerheti a maga néprajzát, nyelvénél, irodalmánál és művészeténél kincseit. Olyan egyetemet akarunk itt teremteni, mely az Önök társadalmának nélkülözhetetlen szerves része lesz, mint az agy a testnek, mely nélkül élni nem lehet.»¹⁴

Az Orvostudományi Szakosztály előadásai elsősorban a szakemberek, a gyakorló orvosok, az egészségügyi személyzet számára voltak nyitottak, a témák is erősen szakmai jellegűek, nem a szélesebb közönségnek szólóak voltak. A taglétszám mindig 200 fő felett volt, sőt például az 1932-es évben már a háromszáz főt is meghaladta.¹⁵ A tagság legnagyobb részét az Erzsébet Tudományegyetem klinikáin, intézeteiben működő orvosok tették ki. Nagy létszámban képviseltette magát minden évben a Belklinika, a Bőrklinika, a Gyermekklinika, a Sebészeti Klinika, a Szemklinika és a Szülészeti Klinika. De az Elmeklinika, a Biológiai Intézet, a Kémiai Intézet, a Gyógyszertani Intézet, a Kórbonctani Intézet, a Közegészségtani Intézet, a Fizikai Intézet, majd a később megalakult Stomatológiai Intézet tagjai is beléptek a szakosztályba. Az egyetem munkatársai mellett a városban található honvédorvosi kar több tagja és a városi egészségügyi intézmények orvosai is élénk érdeklődést mutattak a szakosztály munkája iránt. De nemcsak Pécs, hanem a környékbéli települések szakembereit is szívesen látták az üléseken. Kaposvárról, Bajáról, Mohácsról, Siklósról és a környező kisebb településekről is többen beléptek az orvosi szakosztályba. Néhány távolabbi településen élő orvos is tagja volt a szakosztálynak, így több tag érkezett Budapestről, vagy Győrből, Bicskéről, stb. Ezen tagok egy része óraadóként, magántanárként tevékenykedett az Erzsébet Tudományegyetemen.¹⁶ Az egyetemi hallgatóknak is igyekeztek lehetőséget biztosítani az előadások látogatására. Az egyetemi tanárok és magántanárok az orvostanhallgatók számára látogatási jegyeket igényelhettek, melyekkel az egyetemisták is részt tudtak venni a szakosztályi üléseken.¹⁷ Az előadásokon a tagság nagy számban képviseltette magát, a hallgatóság létszáma 70 és 90 fő között mozgott.¹⁸

A szakosztályi üléseket a klinikákon, azok előadótermeiben, illetve a díszüléseket vagy a nagyobb érdeklődésre számot tartó előadásokat a Rákóczi úti főépület aulájában, néhány esetben a Megyeháza dísztermében rendezték meg. A tudományos ülések általában kéthetente, egyes években hetente követték egymást. Az egyetem valamennyi tudományos szakosztálya közül az orvosi volt az, amely legrendszeresebben működött. Az üléseken sok gyakorlati esetmegbeszélés, betegbemutató szerepelt napirenden. A klinikák gyakorló orvosai a legérdekesebb, legtanulságosabb eseteket igyekeztek a kollégák

¹⁴ SCIPIADES 1925. 2–3.

¹⁵ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV V. 1932. 103.

¹⁶ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV V. 1932. 3–5.

¹⁷ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV X. [1938]. 31.

¹⁸ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV X. [1938]. 31.

elé tární. A betegbemutatók mellett az új orvosi eszközök, módszerek ismertetésére és az azokkal kapcsolatos gyakorlati tapasztalatokra is kitértek. Ilyen volt többek között például az 1930 novemberében bemutatott új típusú röntgengép¹⁹, az 1931-ben ismertetett, Dobszay László és Salamon István által a gyermekklinikán szerkesztett új pneumothorax készülék²⁰, vagy 1935-ben a Kukán Ferenc által vizsgált új vérnyomásmérő-készülék²¹. A bemutatásokat és esetmegbeszéléseket vita és hozzászólások követték. Szinten minden egyes bemutatáshoz hozzászólás is érkezett, melyek rövid kivonatát szintén megjelentették a jegyzőkönyvekben.

3. kép Az Erzsébet Tudományegyetem főépületének aulája (Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény)

A szakosztályi ülések zárásaként előadások hangzottak el. Ezek is olyan sokszínűek voltak, mint a betegbemutatók, de általában az ülés fő tematikájához kapcsolódtak. Amennyiben kihelyezett ülés volt egy-egy klinikán, akkor az előadások témái is ahhoz az orvosi területhez kapcsolódó kutatási anyagot, új tudományos eredményeket, hosszabb időt átfogó vizsgálatokat mutattak be. Itt volt lehetőségük a kutatással is foglalkozó orvosoknak új kutatási irányokat, felfedezéseket megosztani kollégáikkal. Néhány példa: Imre József: *Néhány újabb eljárás a szemhéj és a szem környékén lévő anyaghiányok fedésére*²²; Agárdy László: *Diagnostikus szempontból tanulságos vakbélgyulladás esetek*²³; Simon Sarolta: *Tetanus esetek a pécsi gyermekklinikán*²⁴; Fenyvessy Béla: *Adatok a falusi népünk táplálkozási viszonyainak ismeretéhez*²⁵.

De nemcsak a napi gyógyításhoz, kutatási munkához kapcsolódó előadások jelentek itt meg, hanem más, az orvostársadalom számára hasznos vagy érdekes előadások is. Így ha külföldi tanulmányútról tért vissza egy-egy professzor, akkor beszámolt az ott látott gyakorlatról: Beöthy Konrád a külföldi törvényszéki

¹⁹ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV V. 1932. 49.

²⁰ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV V. 1932. 74.

²¹ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV IX. [1936]. 19.

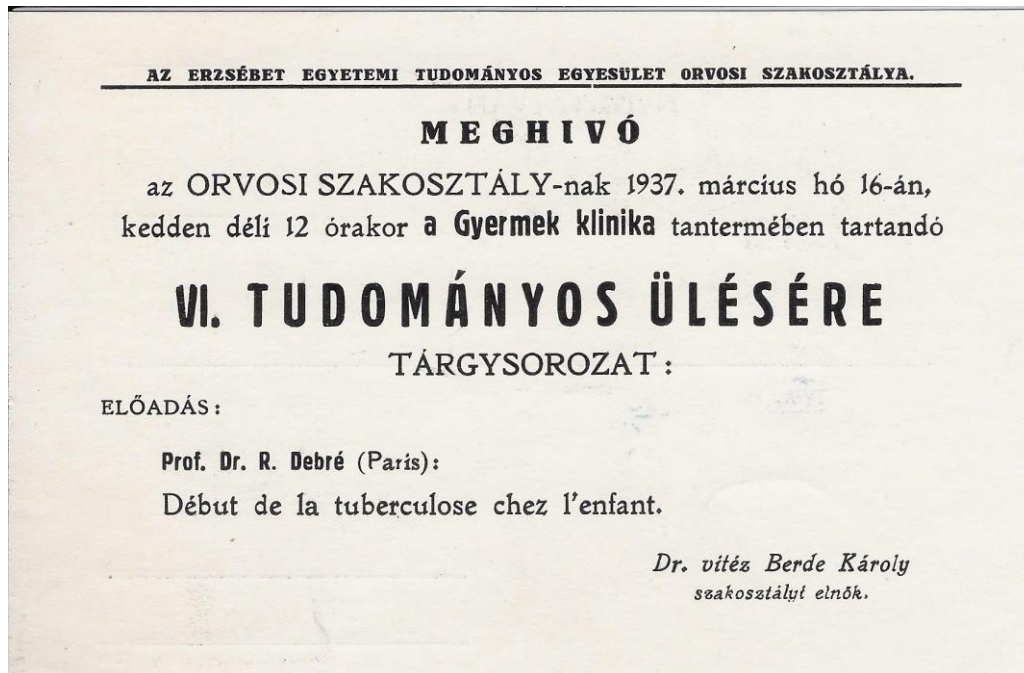
²² Erzsébet Egyetemi Tudományos Szövetség Orvostudományi Osztályának április hó25-i ülése. *Orvosi Hetilap* 1925. 69. 21. 496.

²³ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV IX. [1936]. 12.

²⁴ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV X. [1938]. 4.

²⁵ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV XI. [1940]. 14.

orvostani intézetekben szerzett tapasztalatairól²⁶, Orosz Dezső Bécs város gyermekvédelmi intézményeinek működéséről²⁷ számolt be. De néhány különlegesebb témájú előadás is szerepelt a programban: 1931-ben Hámory Vilmos két előadást tartott a harci gázokról, a gázvédelemről, a gázháborúról.²⁸ Az orvoslás története iránt érdeklődők 1928-ban Balogh Károly egyetemi könyvtárostól a Klimó Könyvtár 16. századi orvostudományi könyveiről²⁹, míg 1935-ben Murányi Károlytól hallgattak meg egy 19. századi orvostörténeti előadást e témában.³⁰

4. kép Meghívó a szakosztály 1937. március 16-ai ülésére, Debré francia professzor előadására (Pécsi Egyetem történeti Gyűjtemény)

A betegbemutatók és előadások többségét az Erzsébet Tudományegyetem professzorai, orvosai tartották. Azonban a szakosztály vezetőségének kiemelt célja volt, hogy a pécsi városi intézményekben, illetve a környező nagyobb városok (Kaposvár, Szekszárd, Baja) kórházaiban dolgozó szakemberek és a honvéderoszi kar tagjai is kapjanak lehetőséget bemutatni eredményeiket. Ilyen előadás volt például Melczer Miklós kaposvári kórházi főorvos előadása a Fox Fordyce betegségről³¹, Burg Ete, a bajai kórház szülészeti és nőgyógyászati osztálya vezetőjének ismertetése az osztályán folyó munkáról³², de budapesti meghívott is volt, így Dániel Elemér az OTI Magdolna baleseti kórházról tartott előadást 1943-ban³³.

²⁶ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV V. 1932. 51–52.

²⁷ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV V. 1932. 98–99.

²⁸ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV V. 1932. 76–78.

²⁹ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV IV. [1930]. 6.

³⁰ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV IX. [1936]. 13.

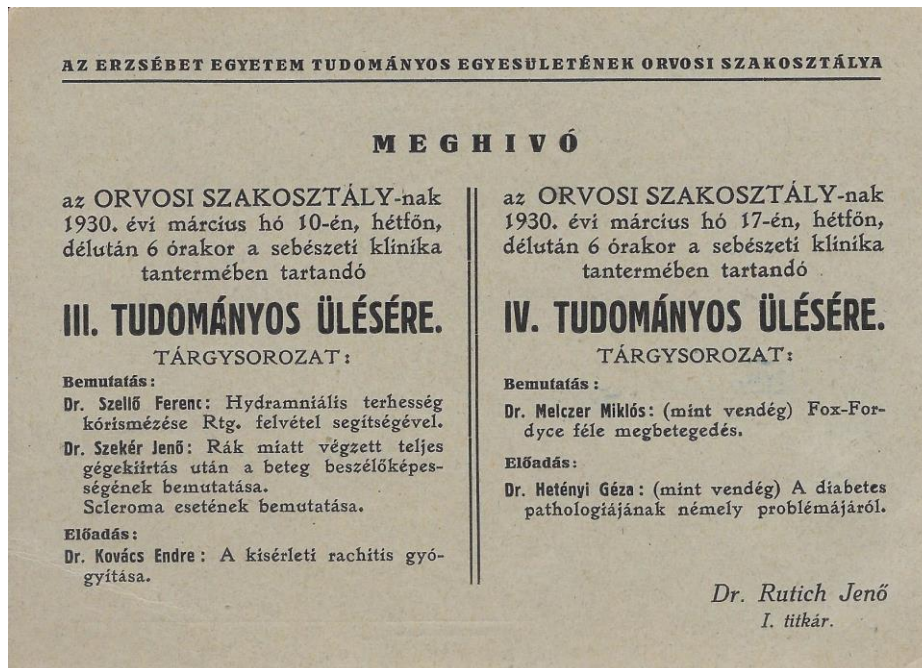
³¹ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV V. 1932. 21.

³² ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV XII. [1942]. 8.

³³ Előadás az Erzsébet egyetemi tudományos szövetség orvosi szakosztályában. *Dunántúl*, 1943. november 18. 6.

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

dr. Dezső Krisztina

5. kép Meghívó az orvosi szakosztály 1930. évi III. és IV. Tudományos Ülésére (Pécsi Egyetem történeti Gyűjtemény)

Amennyiben lehetőség nyílt rá, akkor igyekeztek más magyarországi, illetve külföldi egyetemek jeles szakembereit is meghívni egy-egy előadás tartására. Budapesti, debreceni, szegedi klinikák professzorai és orvosai tisztelték meg előadásukkal a szakosztály üléseit. Minden évben 2-3 külföldi előadót is meghívtak, az előadó professzorok német és osztrák intézményekből érkeztek és német nyelven tartották meg előadásaikat, de egy francia nyelvű előadást is tartottak 1937-ben. Néhány példa ezekből a programokból: 1926-ban Hans Much hamburgi egyetemi tanár *Über Tuberkulosefragen und das Lipoidproblem*³⁴; 1930-ban W. H. Veil a jénai belklinikáról *Hormone und Pflanzengifte in der Therapie*³⁵; 1936-ban a bécsi H. Mark professzor *Schweres Wasser und Bergfahrten im Kaukasus*³⁶; vagy 1940-ben B. de Rudder frankfurti professzor *Atmosphäre und Mensch*³⁷ címmel tartottak előadást. Igyekeztek külföldön dolgozó magyar kutatókat is meghívni előadóként az ülésekre, így tartott előadást például 1936-ban a Koppenhágában dolgozó Hevesy György az izotópok biológiai alkalmazásáról, illetve a Kairóban működő Balogh Pál *Egy szöveti reactio szűrhető csirák által előidézett betegségeknél* címmel.³⁸ A külföldi előadókat a szakosztály általában tiszteletbeli taggá választotta, és egy Miertl Gyula grafikus művész által készített művészi kivitelű díszdiplomával ajándékozta meg.³⁹

1933-ban különleges lehetőséget kínált a szakosztály a szakmabelieknek. Egy amerikai professzor nagyobb szülészeti témájú filmgyűjteményt bocsátott a Budapesten élő Temesváry Miklós doktor részére, aki átengedte a szakosztálynak ezeket a filmeket, hogy Pécsen is megtekinthessék az érdeklődők. A szervezők jóvoltából a szakosztály tagjai, az orvostanhallgatók, a bábák és bábánövendékek ingyenesen nézhették meg a filmeket az Apolló moziban.⁴⁰ 1936 márciusában Scpiades Elemér közvetítésével jutott el

³⁴ Az Erzsébet Egyetemi Tudom. Szövetség orvosi szakosztályának április 23-i ülése. *Orvosi Hetilap*, 1926. 70. 19. 496–497.

³⁵ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV V. 1932. 45–46.

³⁶ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV X. [1938]. 13.

³⁷ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV XII. [1942]. 9.

³⁸ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV X. [1938]. 17–18.

³⁹ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV V. 1932. 61.

⁴⁰ Orvostudományi filmelőadás az Apolló mozgóban. *Dunántúl*, 1933. március 9. 5.

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

dr. Dezső Krisztina

egy német tudományos film – Frommolt és Reénecke berlini nőgyógyászok alkotása – a szakosztály ülésére, melynek témája a megtermékenyítés és barázdálódás a házinyúl petéjén volt. A professzor szerint a film jóvoltából „*az élet keletkezésének titkába való ennyi belátás is azonban már a nagyszerűségével bámulatba ejt bennünket, de szemlélteti azt is, hogy mi mindent kellene még tanulnunk és tudnunk, hogy a mindezeket kormányzó erők magasságának csak közelébe is feljuthassunk. Éppen ezen tanulságokért tartotta szükségesnek ezen filmet az orvosegyesület tagjainak bemutatni.*”⁴¹ 1937-ben még egy különleges szakmai film jutott el Pécsre. Szintén az Apolló moziban tekintette meg a nagyközönség az I. G. Farbenindustrie hangos filmjét, melynek címe a *Német állkapocssebészet* volt. A filmben a német szájszabószak kiválóságainak műtési eljárásait, érdekes műtési eseteit, valamint az érzéstelenítési eljárásokat ismerhették meg az érdeklődők. A filmvetítés előtt Oravec Pál pécsi fogászati szakelőadó ismertette előadásában a filmben szereplő műtési eljárásokat.⁴²

A rendes tudományos ülések mellett Tóth Lajos emléküléseket is rendeztek, melyek egyben az orvostudományi szakosztály éves díszülései voltak. Tóth Lajos a kultuszminisztérium államtitkáráként rendkívül sokat tett azért, hogy a Pozsonyból menekülni kényszerülő Erzsébet Tudományegyetem Pécsen találjon új otthonra. Az 1920-as években többször felmerült a pécsi egyetem felszámolásának gondolata is, Tóth Lajos ez ellen is eredményesen harcolt. 1925-ben az egyetem tanácsa Klebelsberg Kunó, Korb Flóris és Pekár Mihály mellett Tóth Lajosnak is készített egy szobrot a pécsi egyetem elhelyezése és fennmaradása körüli elévülhetetlen érdemeinek elismeréseként. A szobrokat az egyetem főépületének dísztermében helyezték el.⁴³ Hálából – Pekár Mihály orvoskari dékán javaslatára – az orvostudományi kar könyvtára Tóth Lajos nevét vette fel 1926-ban.⁴⁴ Az orvostudományi szakosztály díszüléseit a testület megalakulásának évfordulóján, február 7-én vagy ahhoz közeli időpontban rendezték. A szakosztály elnökének beszéde nyitotta meg az üléseket, melyben mindig egy-egy jelentősebb részt szenteltek Tóth Lajos érdemeinek, de az egyetemi és tudományos élet problémáira és eredményeire is kitértek.

Az 1935-ös emlékezésen Albrich Konrád így emlékezett Tóth Lajosra: „*Egyetemünk tudományos egyesületének orvosi szakosztálya minden évben egyszer, az alapítása évfordulóján a nyilvánosság elé lép, hogy Tóth Lajos emlékét ünnepelje. Tóth Lajos, a tiszta erkölcs és a munka szerény és fáradhatatlan embere tiltakozott volna leghangosabban nagy ember elnevezése ellen. Halála óta csak néhány év telt el, de az élet ma gyorsan lüktet és bár az idő még rövid ahhoz, hogy az egyéniségét az utókor távlatából megbíráljuk – ha ma megállunk egy pillanatra és visszatekintünk feléje –, úgy érezzük, mintha biztosabb lenne a lépésünk, erősebb a kezünk és tisztábbak a gondolataink. Mert azt látjuk, hogy Tóth Lajosban megtaláljuk azt, amit ma oly sokszor fájdalmasan nélkülözünk, azt látjuk, hogy az egyetemünk körül szerzett hervadhatatlan érdemein kívül, olyan erkölcsi örökséget hagyott ránk, élete és munkája példájával, amely ma is eleven erőt jelent, amely támaszunk és vigaszunk lehet.*”⁴⁵

Két évvel később Berde Károly Tóth Lajos méltatása mellett a pécsi egyetem aktuális helyzetére, az ideiglenesen Pécsre helyezett egyetem elmaradt fejlesztéseire, a klinikák épületállományának problémáira is kitért: „*... a pécsi egyetem él, és bár nem a többi magyar egyetem gazdag és díszes keretei között, csak a maga szerény kezdeti és immár talán igen is hosszadalmas ideiglenes elhelyezésében is, igyekszik a maga kulturális munkáját tisztességesen elvégezni. Nem a mi feladatunk megítélni ennek a munkának értékét, de a Tóth Lajos szellemében való feladatnak tartjuk e helyen is rámutatni arra, hogy éppen Orvostudományi karunk a jelenlegi külső keretei között nem tudja 100 %-ig érvényre juttatni belső tartalmában egyébként*

⁴¹ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV X. [1938]. 7.

⁴² Hangosfilm előadás az állcsontsebészetéről. *Dunántúl*, 1937. október 20. 4.

⁴³ POLYÁK 2021.

⁴⁴ A Tóth Lajos gyűjteményről bővebben. (<https://regi.lib.pte.hu/aok/toth-lajos-gyujtemeny>) [2022.02.14.]

⁴⁵ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV IX. [1936]. 3.

hiánytalanul bennerejlő energiákat. Orvostudományi intézeteink és klinikáink száma, elhelyezése és felszerelése, sajnós még mindig a kezdeti idők ideiglenességének helyzetét mutatja. [...] Decentralizált, egymástól kilométerekre fekvő orvostudományi intézeteink és klinikáink, öreg épületeink, amiket fél, sőt évszázadokkal ezelőtt igazán nem klinikai, sőt nem is mindig kórház célra emeltek, nem mindenben felelnek meg már a mai idők követelményeinek. Pedig mi időszerűen akarunk fejlődni, Pécs egyetemévé akarunk kiépülni és túl az ideiglenesség immár meghaladottnak mondható keretein, a magunk megfelelő, végleges hajlékába és korszerű felszereltségbe kívánunk végre bejutni!”⁴⁶

Az elnöki megnyitó után a Tóth Lajos emlékéremmel kitüntetett professzorok egy-egy nagyobb lélegzetű előadás megtartására kaptak lehetőséget. Az emlékérmek készítésének gondolatát az 1927-es ünnepi ülésen Scipiadés Elemér vetette fel, de az érmek csak 1932-ben készültek el, így az első hat kitüntetett utólag kapta kézhez saját példányát. Az érmeket Kisfaludi Strobl Zsigmond alkotta meg, az érmek előlapján Tóth Lajos portréja, míg a hátlapon az „Erzsébet Egyetem Tudományos Egyesülete” felirat után üres mező szolgál a jutalmazott nevének bevésésére, majd legalul „A magyar orvostudományért” szöveg olvasható.⁴⁷ Az előadók között nemcsak pécsi, hanem országos szaktekintélyek neveit is olvashatjuk: ifj. Imre József, Mansfeld Géza, Heim Pál, Fenyvessy Béla, Scipiadés Elemér, Gorka Sándor, Entz Béla, Bakay Lajos, Ángyán János, Rhorer László, Reuter Camillo, Neuber Ernő, Jeney Endre, Johan Béla, Verebély Tibor, Pekár Mihály, Berde Károly.⁴⁸

6. kép A Tóth Lajos emlékérem elő- és hátlapja (fotó: Süle Tamás)

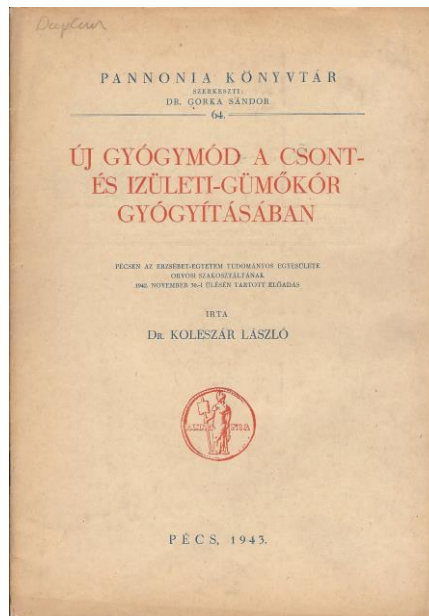
A szakosztály évente pályadíjat írt ki, melynek nevét a korán elhunyt professzor emlékére 1930-tól Heim Pál pályadíjra változtatták. Évenkénti váltásban elméleti illetve klinikai kutatások bemutatását célzó orvostudományi munkák készítésére 600–800 pengős jutalommal hirdették meg a pályázatot. A beérkezett pályamunkákat az egész országból várták, a bíráló bizottság tagjai a szakosztály legnevesebb tagjaiból álltak. Az első Heim-pályadíjat Hetényi Géza kapta, aki az inzulin hatásmechanizmusát kutatta.⁴⁹

⁴⁶ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV X. [1938]. 35.

⁴⁷ SÜLE 2017. 20–21.

⁴⁸ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV I–XII. 1925–1941.

⁴⁹ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV V. 1932. 7.

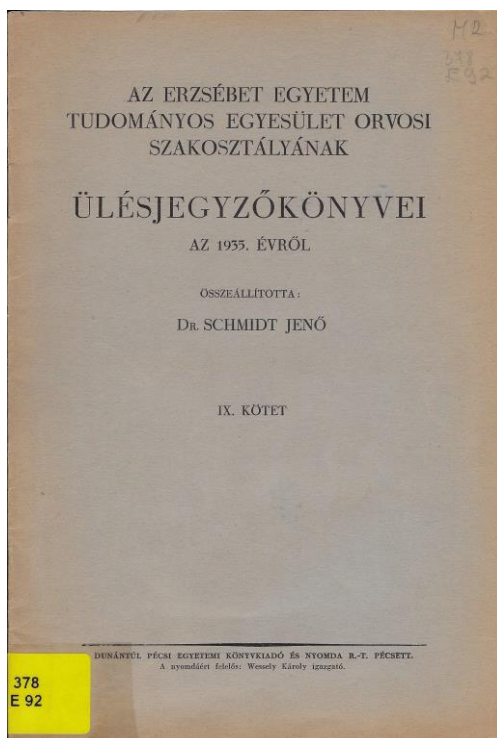
7. kép Koleszár László előadásának különlenyomata (Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény)

A kifejezetten nagyközönségnek szánt előadásokra külön felhívták a figyelmet. Ilyen volt például az 1926. január-február hónapban tartott rákbetegséggel foglalkozó előadássorozat, melyre a szélesebb érdeklődő közönséget is várták. Az előadássorozat megrendezését és nagyközönség számára is hozzáférhetővé tételét azzal okolták meg, hogy a betegség nagyon elterjedt, de a népesség nagy része későn jelentkezik panaszával orvosánál. Az előadásokhoz kapcsolódóan a *Dunántúl* hasábjain ismertető cikksorozat jelent meg melynek kettős célja volt, egyrészt bemutatni az időbeni felismerés fontosságát, ráirányítani a figyelmet arra, hogy a rákbetegség gyógyítható, ha időben felfedezik, másrészt a gyakorló orvosi kar tudjon a korai felismerés fontosságáról. Az előadók között Entz Béla, Ángyán János, Beck Soma, Imre József, Scipiades Elemér, Bakay Lajos, Rhorer László, Fenyvessy Béla és Mansfeld Géza szerepeltek, akik az általános tudnivalókon át a különböző típusú rákok ismérveinek bemutatásán keresztül, a rák gyógyításáig és a népegészségügyi vonatkozásokig alaposan körbejárták a témát.⁵⁰

A szakosztály betegbemutatásainak és előadásainak rövid kivonatát, a szakosztály üléseinek jegyzőkönyveit külön füzetekben⁵¹ is megjelentették. Pécsen, a Dunántúl Egyetemi Nyomda és Könyvkiadó gondozásában megjelent füzeteket a tagok részére minden évben eljuttatták. Magyarul az *Orvosi Hetilap*, németül az Alföldy Béla szerkesztette *Verhandlungen der ungarischen ärztlichen Gesellschaften* hasábjain is olvashatták az érdeklődők a jegyzőkönyveket egészen 1944-ig. A nagyobb érdeklődésre számot tartó előadásokat különlenyomatok formájában is közreadták, de helyi és országos tudományos lapokban is megjelentek (*Orvosi Hetilap*, *Pannonia*, *Orvosképzés*, *Országos Orvos-szövetség*). A szakosztály működése a világháború miatt megszakadt, majd az Erzsébet Tudományegyetem feldarabolása után nem indulhatott újra.

⁵⁰ Orvosi tudományos sorozatos összefoglaló előadások a rákbetegségről. *Dunántúl*, 1926. január 24. 5.

⁵¹ ETE OSZ JEGYZŐKÖNYV I-XII. 1925–1941.

8. kép Az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Egyesülete Orvosi Szakosztályának 1935. évi ülésjegyzőkönyvei (Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény)

Záró gondolatok

A pécsi Erzsébet Tudományegyetem oktatói közössége nemcsak az egyetemi polgároknak, hallgatóknak, hanem a tágabb környezet művelt közönsége részére is igyekezett színvonalas, közművelődési célt szolgáló előadásokat tartani. Ezt a célt elsősorban az 1925-ben életre hívott Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetsége kívánta szolgálni, melynek szakosztályai az adott tudományterület hazai és külföldi kiválóságait kérték fel az előadások megtartására.

Az Orvostudományi Szakosztály inkább az egészségügyi személyzet, kiemelten az orvosok számára kívánt olyan közeget nyújtani, ahol a legújabb kutatási eredmények és gyakorlatok mellett esetbemutatókkal, korszerű műszerek ismertetésével a gyakorló orvosok munkáját is kívánták segíteni.

Az egyetemek közművelődési funkciója napjainkban is lényeges, hiszen a mai egyetem, így a Pécsi Tudományegyetem is, követi a jogelőd intézmény gyakorlatát, amikor a *Nyitott Egyetem*, vagy a karok által szervezett akadémiák, előadássorozatok a korábbi hagyományra építve a város érdeklődő közönsége és a szakemberek számára is kínálnak tudományos programokat.

Sajtóforrások

Dunántúl, 1924, 1925, 1926, 1933, 1937, 1943.

Orvosi Hetilap, 1925, 1926.

Irodalom

Az Erzsébet Egyetem Tudományos Egyesület Orvosi Szakosztályának ülésjegyzőkönyvei az ... évről. I–XII. Pécs, 1925–1941.

DEZSŐ Krisztina (2015): A pécsi Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetségének tevékenysége. In: CZEFERNER Dóra – MIKÓ Alexandra (szerk.): *XIII. Országos Grastyán Konferencia előadása*. Pécs. 37–44.

POLYÁK Petra (2021): Prinz Gyula és a négy szobor. Az egyetemi emlékezetkultúra egy pécsi epizódja. In: LENGVÁRI István (szerk.): *Az Év Levéltára 2020. A 2021. április 13-án tartott konferencia előadásai*. Pécs. 67–84. (Egyetem és társadalom 2.)

SCIPIADES Elemér (1925): Az egyetem fogalma és fejlődése. Scipiades Elemér dr. orvosprofesszor előadása a tudományos szövetség vasárnapi alakuló ülésén III. *Dunántúl*, 1925. február. 12. 2–3.

SÜLE Tamás (2017): *A Pécsi Tudományegyetem és neves orvosai érdemeken*. Pécs.

Tóth Lajos gyűjtemény. (<https://regi.lib.pte.hu/aok/toth-lajos-gyujtemeny>) [2022.02.14.]

Képjegyzék

1. kép Scipiades Elemér (Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény)
2. kép Az Erzsébet Tudományegyetem Természettudományi Szakosztályának meghívója 1929. január 26-i előadására (Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény)
3. kép Az Erzsébet Tudományegyetem főépületének aulája (Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény)
4. kép Meghívó a szakosztály 1937. március 16-ai ülésére, Debré francia professzor előadására (Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény)
9. kép Meghívó az orvosi szakosztály 1930. évi III. és IV. Tudományos Ülésére (Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény)
6. kép A Tóth Lajos emlékérem elő- és hátlapja (fotó: Süle Tamás)
7. kép Koleszár László előadásának különlenyomata (Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény)
8. kép Az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Egyesülete Orvosi Szakosztályának 1935. évi ülésjegyzőkönyvei (Pécsi Egyetemtörténeti Gyűjtemény)